

УДК 342.951(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.29>

Нікітін А.А.

*к.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного права
та адміністративного процесу
Одеського державного університету внутрішніх справ
ORCID ID: 0000-0002-1376-6764*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ

Постановка проблеми та її актуальність. Національна безпека України спрямована на захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз. Механізми захисту національної безпеки приділяють увагу усі демократичні, правові, соціально розвинуті держави світу. Оскільки постійно є внутрішньо та зовнішньо державні чинники, які впливають на життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян.

Державна політика у сферах національної безпеки спрямована на захист: 1) людини і громадянина – їхніх життя і гідності, конституційних прав і свобод, безпечних умов життєдіяльності; 2) суспільства – його демократичних цінностей, добробуту та умов для сталого розвитку; 3) держави – її конституційного ладу, суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності; 4) території, навколишнього природного середовища – від надзвичайних ситуацій.

Сьогодні Україна переживає важкі часи. Жорстоке, нахабне вторгнення РФ на територію нашої держави доводить черговий раз, що Україна повинна особливо забезпечувати безпеку та оборону країни від зовнішніх загроз, турбуватись про територіальну оборону, оскільки по сусідству знаходиться країна, яка завдає шкоди здоров'ю нашим громадянам та

руйнує наші міста. Тому оборона стратегія нашої держави повинна бути високого рівня, зорієнтована на європейську інтеграцію, а це можливо здійснити враховуючи досвід зарубіжних країн, співдружність з європейськими країнами та США, здійснювати рецепцію міжнародного законодавства у нормотворчисть національного законодавства для удосконалення та виведення на новий рівень стратегію національної безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання національної безпеки під кутом зору українського та міжнародного законодавства було предметом дослідження багатьох вчених, у тому числі й правників публічно-правової складової національної правової системи. Так, в якості предмету дослідження міжнародно-правових засад правоохоронної діяльності у протидії загрозам національній безпеці та питання імплементації кращих практик у цій сфері в українське суспільство розглядалися: Є.В. Кобко та А.В. Даугуле вивчали практику публічно-правового забезпечення національної безпеки у провідних країнах Європи та США, її принципи та головні напрями удосконалення [1, с. 186-190]. А.С. Філіпенко у своїй науковій праці «Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах» з'ясував, що сфера правоохоронної діяльності постійно перебуває в стані динамічної трансформації та вдосконалення, що певною мірою відображає спрямованість національного законодавства та політику, що реалізується [2, с. 208-213].

Корнієнко М.В. та Шелехов А.О. досліджували напрями та шляхи використання в Україні європейського досвіду організації діяльності й навчання поліцейських в Естонській Республіці. Прийшовши до висновку, що служіння та задоволення потреб людини поставлено в центр діяльності правоохоронних органів Естонії [3, с. 284-291]. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. досліджували досвід та розглянули сутність та особливості публічного адміністрування в сфері національної безпеки США, обґрунтували роль і місце суб'єктів публічного адміністрування в сфері національної безпеки США [4, с. 323-329].

Викладені напрацювання правників щодо природи правоохоронної діяльності у протидії загрозам національній безпеці та перспектив впровадження міжнародного досвіду на теренах України сприяє поглибленню та розширенню спектру проведеної роботи з метою визначення власної думки на предмет дослідження у контексті наявних проблем у вітчизняному правовому полі у цій сфері.

Метою даної статті є спроба комплексного аналізу досвіду зарубіжних країн правоохоронної діяльності у протидії загрозам національній безпеці й визначення перспектив їх імплементації у вітчизняне законодавство в сучасних умовах існування українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. В реаліях сьогодення термін «національна безпека» є доволі актуальним на теренах нашої країни, що вбирає зміст здатності держави своєчасно належним чином виявляти, запобігати та вчиняти заходів щодо нейтралізації реальних та потенційних загроз національним інтересам суспільства та держави в цілому [5].

Національна безпека поняття широкого спектру значення, оскільки включає в себе різні напрями безпеки держави, серед яких вважаємо за потрібне виділити наступні: воєнна безпека (захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності держави); міжнародна безпека (наявність мирних міжнародних відносин,

відсутність зовнішніх загроз на розвиток людства); економічна безпека (захист економічних правовідносин, забезпечення належних умов життєдіяльності громадян); інформаційна безпека (захист інформаційного простору, підтримка інформаційними засобами стабільність держави у всіх напрямках її діяльності); кібербезпека (посилення національної системи кібербезпеки та вжиття заходів щодо протидії кіберзагрозам у сучасному безпековому середовищі).

На сьогоднішній день наша країна щодня відчуває загрози національній безпеці. Країна агресор своїми діями робить усе, аби унеможливити реалізацію національних інтересів нашої держави та ускладнює збереження національних цінностей України. Тому роль суб'єктів з захисту національної безпеки й інтересів вкрай важлива, оскільки здійснюючи свої функції на належному рівні дає змогу запобігти актуальним загрозам безпеці України та захистити національні інтереси держави. Серед суб'єктів захисту національних інтересів Національна поліція України займає відповідне місце, оскільки завдання й повноваження які виконує поліція та закріплені у Законі України «Про Національну поліцію», може бути використано для захисту національних інтересів України, як від зовнішніх так і внутрішніх загроз.

Ст.24 Закону України «Про Національну поліцію» містить додаткові повноваження поліцейських – здійснювати заходи із забезпечення національної безпеки та оборони, у разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності. Робота поліцейських у цьому напрямку потребує удосконалення з урахуванням низки факторів, серед яких найбільш значимим є усестороння інтеграція українського суспільства у світову спільноту що спричиняє вивчення та впровадження позитивних напрацювань інших країн та міжнародного досвіду у цій сфері.

Хочемо звернути увагу на досвід Республіки Польща, яка має спільний кордон з нашою державою та приблизно однакову

кількість населення. Наразі, на захисті національної безпеки Республіки Польща діє повноцінна система військової юстиції, яка включає в себе військові суди, військову прокуратуру та військову поліцію. В свою чергу військова поліція – це окремий правоохоронний орган з спеціальними повноваженнями, який входить до Збройних сил Республіки Польща. Основним нормативно-правовим актом, що регламентує правовий статус та визначає поле діяльності військової поліції є Закон «Про Військову поліцію та військові правоохоронні органи» від 24 серпня 2001 р. завдання військової поліції полягають у тому, щоб забезпечувати контроль над дотриманням військової дисципліни, здійснення охорони громадського порядку у місцях дислокації військових об'єктів та військових частин, захист військового майна від протиправних посягань. Особливим напрямком діяльності військової поліції є розкриття та розслідування правопорушень вчинені як військовослужбовцями, так й цивільним персоналом Збройних сил. Очолює військову поліцію головний комендант військової поліції, який підпорядковується безпосередньо Міністру національної оборони. До складу військової поліції входять: штаб військової поліції, територіальні відділи військової поліції, спеціальні підрозділи військової поліції, а також слідчі, профілактичні та інші підрозділи [6]. Попри те, що в українському суспільстві були законодавчі ініціативи та спроби створити військову поліцію, яка виконувала б правоохоронну діяльність в сфері оборони, однак нажалі так і не створена, навіть з урахуванням того, що в країні третій рік оголошено військовий стан.

Враховуючи досвід Республіки Польща, вважаємо за потрібне відображення у законодавчих ініціативах сьогодення створити військову поліцію, оскільки вищезазначений орган буде здійснювати контроль та мінімізує суттєве погіршення військової дисципліни, що в свою чергу позитивно впливатиме на обороноздатність України, оскільки підтри-

мання законності та порядку у військових формуваннях є однією із заporук належного, ефективного виконання повноважень із захисту держави від збройної агресії.

В свою чергу, пріоритетні напрямки забезпечення національної безпеки Німеччини спрямовані на забезпечення миру, свободи і незалежності країни. Впроваджуючи методи задля забезпечення національної безпеки, країна враховує національні інтереси та ідеали, бере до уваги історичний досвід, та враховує обставини, що змінюються у сучасному світі.

Є.В. Кобко та А.В. Даугуле проаналізували систему органів національної безпеки Німеччини, серед яких:

- федеральна розвідувальна служба і відомство розвідки бундесверу;

- органи контррозвідки (відомство по охороні Конституції, відомство по охороні Конституції в землях, воєнна контррозвідка, спеціальні підрозділи і групи прикордонної охорони МВС, особливі формування Відомства кримінальної поліції у федерації і землях, служби безпеки Міністерства економіки, інших міністерств, крупних компаній і фірм) [1, с. 188].

Систему національної безпеки Німеччини підсилюють недержавні великі компанії, які уповноважені здійснювати функції з забезпечення національної безпеки. Організація системи суб'єктів що забезпечують безпеку здійснюється з урахуванням основоположних принципів та засад. По-перше, усі функції між суб'єктами захисту розподіляються в залежності від напрямків діяльності: розвідувальних, контррозвідувальних і поліцейських органів. По-друге, законодавець в обов'язковому порядку повинен закріпити на законодавчому рівні повноваження та компетенції кожного з суб'єктів, що забезпечують національну безпеку, прописати засоби та методи, які їм дозволено використовувати для досягнення мети, деталізувати нормативно-правову базу з питань державної безпеки. По-третє, зовнішня безпека забезпечуються розвідувальними органами, а внутрішня –

контррозвідувальними і поліцейськими органами. Контроль за діяльністю спецслужб здійснює Парламент та Уряд.

Враховуючи позитивні досягнення у сфері національної безпеки Німеччини, звертаємо увагу, що одним з факторів забезпечення системи національної безпеки є тісне міжнародне співробітництво зі США, активна участь на постійній основі в роботі ООН та іншими міжнародними організаціями, участь у забезпеченні безпеки й оборони ЄС. Тобто Німеччина, постійно підтримує на довготривалій основі відносини з країнами, які є безумовними лідерами у світі з питань забезпечення національної безпеки. Крім того, цей зв'язок є зворотній, оскільки у разі потреби передові країни світу готові надати допомогу.

Останні роки стратегія національної безпеки України також спрямована на взаємодію з світовими країнами, які забезпечують національну безпеку на високому рівні. На превеликій жаль, ми втратили десятиліття такої тісної співпраці. На нашу думку, активна участь у міжнародному співробітництві у забезпеченні політики безпеки й оборони, бути учасником НАТО, Європейського Союзу зміцнили б стабільність України у сфері національної безпеки. Тепер ми не повинні нехтувати можливістю бути учасником міжнародної спільноти, оскільки історичний досвід показує, що зарубіжні країни у посиленій співпраці мають достатньо сил та засобів щодо здійснення заходів у зміцненні миру у глобальних масштабах та протидії новим загрозам безпеці, оскільки міжнародна співпраця є гарантом національної безпеки.

Не має сумнівів, що США є одним з лідерів у світі у сфері забезпечення національної безпеки та є впливовою державою у світовому масштабі, оскільки завжди прагнуть формувати міжнародний порядок з урахуванням світових загроз та здійснювати ефективні заходи щодо захисту національної територіальної цілісності. За національну безпеку в США відповідає Міністерство національної безпеки США, Департамент внутрішньої безпеки.

До складу Департаменту внутрішньої безпеки входять: Служба громадянства та імміграції США (зокрема опрацьовує та виносить рішення з різних питань щодо імміграції, включаючи заявки на робочі візи, прохання про притулок та заявки на отримання громадянства. Додатково, на агентство офіційно покладені зобов'язання з охорони національної безпеки); Секретна служба США (основними завданнями є запобігання підробці американських грошей, боргових зобов'язань, інших цінних документів, а також охорона президента США, віце-президента США, їх безпосередніх родичів, інших високопоставлених чиновників); Берегова охорона США (перехоплення іммігрантів, готовність до оборони, перехоплення наркотиків, безпека портів, водних шляхів сполучення і берегової лінії, забезпечення дотримання законів, пошук і порятунок, навігаційна допомога, морська безпека, захист природних морських ресурсів, захист морського довкілля, операції на льоду); Митно-прикордонна служба США (її першочергове завдання – запобігати в'їзду терористів та ввезенню зброї для виконання терористичної діяльності на території Сполучених Штатів) [7].

Наслідком здійснення діяльності суб'єктів Департаменту внутрішньої безпеки стало відтворення позитивних тенденцій у захисті національної безпеки США, оскільки діяльність вищезазначених суб'єктів спрямована на протидію загрозам безпеці країни від внутрішніх та зовнішніх чинників задля зміцнення та збереження територіальної цілісності, демократії та миру в країні.

Ключовим елементом Стратегії національної безпеки США визначено здійснення інвестицій в національну міць, що дозволить країні бути конкурентоспроможною; об'єднання інноваційних зусиль приватного бізнесу із стратегічними державними інвестиціями у ключові сектори економіки; протидія загрозам демократії (боротьба з внутрішнім тероризмом, корупцією, маніпуляціями в інформаційному просторі, протидія зовнішнього

втручання на демократичний лад країни). Загалом Стратегія національної безпеки США 2022 року відповідають інтересам України. Під час повномасштабного вторгнення РФ на територію нашої держави США постійно підтримує нашу країну надаючи усю необхідну допомогу задля стримування військової агресії з боку РФ.

Важливим досягненням США є створення альянсів та партнерства, які відіграють вирішальну роль у політиці національної безпеки, здійснення їх постійної модернізації з метою їх майбутньої ефективності. США завжди приділяла особливу увагу модернізації та зміцненні армії, потужності оборонно-промислової бази, запровадження передових технологій у кібернетичній та космічній галузях з метою подальшого збереження військово-технологічної переваги.

В свою чергу, поліція США здійснює функції публічного адміністрування в сфері національної безпеки, які мають широкі повноваження щодо попередження загроз публічній безпеці, проведення профілактичних заходів, а також можливостей постійного контролю за розвитку ситуації, яка може привести до загроз у системі національної безпеки. Діяльність поліції США безпосередньо спрямована на зниження рівня вчиненню правопорушень за допомогою превентивного патрулювання; розкриття кримінальних правопорушень, затримання порушників; охорона конституційних гарантій; визначення проблем, що мають потенційне серйозне значення для примусового виконання законів або управління; створення і підтримання почуття безпеки в суспільстві, у тому числі забезпечення публічної безпеки; розвиток і охорона громадського порядку.

Процес забезпечення національної безпеки США пройшов тривалий час. Перший етап було розпочато ще з 1950-х років. Американський досвід показує, що особливу увагу треба приділяти саме збройним силам та розвитку національної розвідки. Поступово відбувається прогрес у розробці теоретичних основ

формування національної стратегії. Сучасна система забезпечення національної безпеки США безпосереднім чином пов'язана зі змінами в світі, американці постійно приділяють увагу іншим країнам, міжнародним організаціям та посилюють вплив у Європі шляхом розширення НАТО [4, 323-329]. Особливого значення для США набувають країни, які мають намір змінити міжнародний порядок (Китай), адже економічна, дипломатична, військова й технологічна потужності цієї країни дедалі більше зростають.

З наведеного свідчить, що США залишаються тією країною, яка історично тривалий час приділяла увагу щодо зміцнення національної безпеки країни. На сьогоднішній день саме ця країна створює й підтримує міжнародний порядок у світі, авторитет Сполучених Штатів розповсюджується, як на Європейські країни так і у світі в цілому.

Висновки. Таким чином, дослідження питань щодо ефективної діяльності органів державної влади у протидії загрозам національній безпеці бере курс на досвід та взаємодію з зарубіжними країнами. Серед напрямів імплементації позитивного досвіду, розвитку та вдосконаленню методів захисту національної безпеки можна виокремити наступні: 1) необхідність створення військової поліції, яка б забезпечувала контроль над дотриманням військової дисципліни, здійснення охорони громадського порядку у місцях дислокації військових об'єктів та військових частин, захист військового майна від протиправних посягань; 2) відновлення військових судів для розгляду правопорушень проти встановленого порядку несення військової служби. Особливо це актуально в умовах сьогодення, оскільки війна породила багато суто юридичних питань (пов'язані з військовою службою, виплат, внутрішніх переводів військовослужбовців та інших кадрових питань), які вкотре підкреслюють необхідність створення військових судів; 3) постійна підтримка на довготривалій основі відносини з країнами, які є безумовними лідерами у світі з питань

забезпечення національної безпеки (країни Європейського Союзу, Сполучені Штати Америки); 4) формування нормативно-правового підґрунтя для діяльності органів поліції в напрямку забезпечення національної

безпеки, реалізації інноваційних соціальних технологій та соціально-правових конструкцій, що покликані забезпечити впровадження відповідних міжнародних стандартів у даній галузі.

Анотація

Метою статті є комплексний аналіз досвіду зарубіжних країн правоохоронної діяльності у протидії загрозам національній безпеці. Визначення перспектив їх імплементації у вітчизняне законодавство в сучасних умовах існування українського суспільства. Доведено, що досвід європейських країн у протидії загрозам національній безпеці є ефективним, надійним та потребує впровадження в систему правоохоронної діяльності нашої країни задля досягнення успіхів у захисті національній безпеці України.

Встановлено, що Сполучені Штати Америки є безумовним лідером у світі в сфері забезпечення національної безпеки та є впливовою державою у світовому масштабі, оскільки завжди прагнуть формувати міжнародний порядок з урахуванням світових загроз та здійснювати ефективні заходи щодо захисту національної територіальної цілісності. Автор стверджує, що США та інші міжнародні партнери допомагають нашій державі подолати кризові явища не тільки в економічній, соціальній, військовій сферах, а й у протидії загрозам національній безпеці під час введення воєнного стану на усій території нашій країни, що є проявом турботи та втіленням ідеї соціальної державності.

Визначено, що в країнах Європи є спеціально уповноважена військова поліція, яка є одним з тих суб'єктів, діяльність якої направлена на протидію загрозам національній безпеці та забезпечує контроль над дотриманням військової дисципліни, здійснення охорони громадського порядку у місцях дислокації військових об'єктів та військових частин, захист військового майна від протиправних посягань.

Наголошено на тому, що в реаліях сьогодення, є необхідність у створенні військової поліції, відновити роботу військових судів (на прикладі наших сусідів Республіки Польщі) та формувати нормативно-правове підґрунтя для діяльності правоохоронних органів в напрямку забезпечення національної безпеки, реалізації інноваційних соціальних технологій та соціально-правових конструкцій, що покликані забезпечити впровадження відповідних міжнародних стандартів у даній галузі.

Ключові слова: національна безпека, військова поліція, міжнародне співробітництво, державна безпека.

Nikitin A.A. Foreign experience of law enforcement activities in countering threats to national security

Summary

The purpose of the article is a comprehensive analysis of the experience of law enforcement activities of foreign countries in countering threats to national security. Determination of the prospects of their implementation into national legislation in the modern conditions of existence of Ukrainian society. It has been proven that the training of European countries in countering threats to national security is effective, reliable and needs to be implemented in the system of law enforcement activities of our country in order to achieve success in protecting the national security of Ukraine.

It has been established that the United States of America is the undisputed leader in the world in the field of ensuring national security and is an influential state on a global scale, as it always

strives to shape the international order taking into account global threats and implement effective measures to protect national territorial integrity. The author claims that the United States and other international partners help our country overcome crisis phenomena not only in the economic, social, and military spheres, but also in countering threats to national security during the introduction of martial law throughout the entire territory of our country, which is a manifestation of concern and the embodiment of an idea social statehood.

It was determined that in European countries there is a specially authorized military police, which is one of those subjects whose activities are aimed at countering threats to national security and ensures control over the observance of military discipline, the implementation of public order protection in the places of deployment of military facilities and military parts, protection of military property from illegal encroachments.

It was emphasized that in today's realities, there is a need to create a military police, restore the work of military courts (on the example of our neighbors of the Republic of Poland) and form a regulatory and legal basis for the activities of law enforcement agencies in the direction of ensuring national security, implementing innovative social technologies and social - legal constructions designed to ensure the implementation of relevant international standards in this field.

Key words: national security, military police, international cooperation, state security.

Список використаних джерел:

1. Є.В. Кобко та А.В. Даугулє. Досвід публічно-правового забезпечення національної безпеки країн Європи і США та шляхи його запозичення для України. *Науковий Вісник публічного та приватного права*. Випуск 4, том 2, 2018. С. 186-190.
2. А.С. Філіпенко. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 208-213.
3. Корнієнко М.В., Шелехов А.О. Напрями використання досвіду організації діяльності поліції Естонської республіки в Україні. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2016. № 4 (76). С. 284-291.
4. Мосейко А. Г., Негодченко В. О. Досвід Сполучених Штатів Америки щодо публічного адміністрування в сфері національної безпеки. *Право і суспільство*. № 4 / 2019. с. 323-329
5. Про Національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 10 квітня 2024 року).
6. Організація правоохоронної діяльності у сфері оборони: досвід Республіки Польща для України. *АрміяInform*. Міністерство оборони України. <https://armyinform.com.ua/2021/04/27/organizacziya-pravoohoronnoyi-diyalnosti-u-sferi-oborony-dosvid-respubliki-polshha-dlya-ukrayiny/>
7. Офіційний сайт Міністерства внутрішньої безпеки США. <https://www.dhs.gov/>